

ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ ΠΑΡΑΙΝΗΣΙΣ.

ΠΡΟΣΕΧΕ ἀπὸ τὴν φιλοποσίαν· καθότι οὐδεὶς οἰνοπότης ἤξιώθη ποτὲ εὐδαιμονίας ἢ τιμῆς· αὐτὴ μεταμορφώνει τὸν ἄνθρωπον εἰς κτῆνος, φθείρει τὴν ὑγίειαν, φαρμακεύει τὴν πνοήν, καταπαύει τὴν φυσικὴν θερμότητα, γεννᾷ τεχνητὴν θερμότητα εἰς τὸν στόμαχον, ἀσχημίζει τὸ πρόσωπον, σαπίζει τοὺς ὀδόντας, φέρει εἰς γῆρας πρῶρον, καθιστάνει τὸν ἄνθρωπον ἐξουθενήμα ὄλων τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν, μισητὸν εἰς τοὺς δούλους, τοὺς συντρόφους του, καὶ εἰς τὸν ἴδιον ἑαυτὸν. Οὐδέποτε ὁ μέθυσος ἀποτινάξει τὴν κτηνωδίαν του· διότι, ὅσον μακρότερον τὸν κυριεύει, τόσον μᾶλλον τὸν εὐφραίνει, καὶ ὅσον γηράσκει, τόσον μᾶλλον ὑποπίπτει εἰς αὐτήν· αὐτὴ ἀμβλύνει τὰ πνεύματα, καὶ ἀφανίζει τὸ σῶμα, ὡς ὁ κισσὸς τὸ γηραῖον δένδρον· ἢ ὡς ὁ σκώλης ὁ γεννώμενος εἰς τὸν πυρῆνα τοῦ καρῶ.

Φυλάττου λοιπὸν μὴ τοιαύτη ἀνίατος γάγγραινα σὲ διαπεράση κατὰ τὴν νεότητα, μὴ τοιοῦτο κτηνωδες μίσημα σὲ κολλήσῃ κατὰ τὸ γῆρας· ἐπειδὴ τότε ὀλόκληρος ἡ ζωὴ σου θέλει μόνον εἶσθαι ὡς ἡ ζωὴ κτήνους, καὶ μετὰ θάνατον θέλεις μόνον ἀφήσῃν αἰσχρὰν ἀτιμίαν εἰς τοὺς ἀπογόνους σου, οἵτινες θέλουν προσπαθεῖν νὰ λησμονήσωσιν ὅτι ποτὲ εἶχαν τοιοῦτον πατέρα. Ὁ Ἀνάχαρσις λέγει, ὅτι ἡ πρώτη πόσις χρησιμεύει διὰ ὑγίειαν, ἡ δευτέρα δι' εὐχαρίστησιν, ἡ τρίτη δι' αἰσχύνην, ἡ τετάρτη διὰ μανίαν· ἀλλ' εἰς τὴν νεότητα δὲν συγχωρεῖται οὔτε μία πόσις· καθότι ἐπιβάλλει πῦρ εἰς πῦρ· ὅθεν, ἂν ἐπιθυμῆς νὰ μὴ ταχύνης τὸ τέλος σου, ἀκολούθει τοῦτον ὡς γενικὸν κανόνα, ποτὲ νὰ μὴ προσθέτῃς τεχνητὴν θερμότητα εἰς τὸ σῶμά σου, δι' οἴνου ἢ ἀρώματος, πρὶν ἴδῃς ὅτι ὁ χρόνος ἐφθεῖρε τὴν φυσικὴν σου θερμότητα· ὅσον δὲ ταχύτερον ἀρχίσῃς νὰ βοηθῆς τὴν φύσιν, τόσον ταχύτερον θέλει σ' ἐγκαταλείψῃν, ὥστε νὰ ἐξαρτᾶσαι μόνον ἀπὸ τὴν τέχνην. Ἐἰς ποῖον εἶναι οἶαι; λέγει ὁ Σολομὼν· εἰς ποῖον στεναγμοί; εἰς ποῖον ἐριδες; εἰς ποῖον ματαιολογίαι; εἰς ποῖον κτυπήματα χωρὶς αἰτίαν; εἰς ποῖον φλόγους ὀφθαλμῶν; Εἰς ἐκείνους, οἵτινες ἐγχορίζουν εἰς τὸν οἶνον, εἰς ἐκείνους, οἵτινες ὑπάγουν ἀνιχνεύοντες οἰνοποσίας. Λέγει δὲ καὶ ὁ Πλάτων, Ὁ οἶνος κάμνει τρέμουσαν τὴν χεῖρα, ὑδατώδεις τοὺς ὀφθαλμούς, ἀνήσυχον τὴν νύκτα, καὶ δυσώδη καθ' ἑκάστην πρωΐαν τὴν πνοήν· ἐπιφέρει δὲ καὶ λήθην παντελῆ ἀπάντων.

Τὸν φίλον οὐδεὶς ἐμπιστεύεται, καθότι ὁ τοιοῦτος δὲν ἐμπορεῖ νὰ φυλάξῃ μυστικόν. Ὁ οἶνος κάμνει ὄχι μόνον κτηνώδη, ἀλλὰ καὶ μανιώδη τὸν ἄνθρωπον· ἐὰν δὲ ἀγαπᾷς αὐτὸν, ἢ σύζυγος, τὰ τέκνα, καὶ οἱ φίλοι σου, θέλουν σὲ καταφρονήσῃν. Οἱ μέθυστοι ἀγνοοῦν τί λέγουν, δὲν τοὺς μέλει πόσον προσκροῦν, λησμονοῦν τὴν εὐσχημοσύνην, πράττουν ἀταξίας, καὶ, μὲ συντομίαν, πειράζουν πᾶσαν ἐνάρετον καὶ τιμίαν συναναστροφὴν, πρὸ πάντων δὲ τὸν Θεόν, τὸν ὁποῖον καθ' ἡμέραν παρακαλοῦμεν νὰ μᾶς χάριση ὑγίειαν καὶ βίον ἀνώδυνον.

καὶ ὁμοῦ διὰ τῆς μέθης καὶ λαιμαργίας (ἥτις εἶναι ἡ μέθη τοῦ τρώγειν) ἐπιφρόμεν, λέγει ὁ Ἡσίοδος, ταχὺ, πρῶρον, σκληρὸν, καὶ ἄτιμον γῆρας. Ὁ δὲ ἅγιος Αὐγουστίνος οὕτω περιγράφει τὴν μέθην.— Ἡ μέθη εἶναι διάβολος κολακευτικός, ἡδὺ φάρμακον, τερπνὸν ἀμάρτημα, τὸ ὁποῖον ὅστις ἔχει, δὲν ἔχει ἑαυτὸν· τὸ ἵποῖον ὅστις πράττει, δὲν πράττει ἀμαρτίαν, ἀλλ' εἶναι αὐτὸς ὅλος ἀμαρτία.

Ὁ Ἰννοκέντιος λέγει.— Τί ῥυπαρώτερον τοῦ μεθύσου, ὅστις ἔχει βρωμερὸν τὸ στόμα, τρέμον δὲ τὸ σῶμα· ὅστις προσφέρει λόγους μωροῦς, καὶ ἀποκαλύπτει τὰ κρύφια· τοῦ ὁποῖου ὁ νοῦς εἶναι ἀπεξενωμένος, καὶ τὸ πρόσωπον μετεσχηματισμένον; Κρυφιοῦς δὲν ὑπάρχει ὅπου ἡ μέθη κυριεύει· μάλιστα δὲ ποῖαν ἄλλην βλάβην δὲν σχεδιάζει; Ποῖον δὲν κατέστησεν εὐγλωττον καὶ λάλον ἢ τῶν ποτηρίων δαψίλεια;

Ὅτε ὁ Διογένης ἶδε νὰ πωλῆται οἶκος, τοῦ ὁποῖου ὁ κύριος ἦτον ἐκδοτος εἰς τὸ πίνειν, Ἐνόμιζα, εἶπεν, ὅτι ἐμελλε, τέλος πάντων, νὰ ἐξεμέσῃ οἶκον ὀλόκληρον!

ΡΗΤΟΡΙΚΗ ΤΟΥ ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ.

Ὁ ΣΩΚΡΑΤΗΣ, ἂν καὶ δὲν ἐπηγγέλλετο ῥήτωρ, ὡς ἐκαυχῶντο εἰς τὴν ῥητορείαν τῶν οἱ σοφισταί, ἦτον ὁμοῦς ἀληθῶς καὶ ἐνομιζετο ῥήτωρ. Ὁ Ἀλκιβιάδης καὶ ὁ Κριτίας, δύο ἀπὸ τοὺς πλουσιωτέρους τῶν Ἀθηναίων νέους, βλέποντες πόσον ἦσαν πειστικώτεροι τῶν ῥητορικῶν λόγων οἱ λόγοι τοῦ Σωκράτους, ἀνθρώπου πένητος, καὶ διὰ τοῦτο, κατὰ τὴν ὑπόληψιν αὐτῶν, ἄνδρὸς πολλὰ ταπεινοῦ, ἔτρεξαν εἰς αὐτὸν, ὄχι διὰ νὰ σωφρονισθῶσιν, ἀλλὰ διὰ νὰ μάθωσι τὴν ῥητορικὴν, καὶ νὰ κατασταθῶσι δι' αὐτῆς δημαγωγοὶ καὶ δυνάσται τῆς πατρίδος· εὐθὺς ἀποῦ ἐραντάσθησαν ὅτι ἦσαν ἱκανοὶ νὰ πλανᾶσι τὸν ἀνόητον ὄχλον μὲ τῆς ῥητορικῆς τὴν δύναμιν, ἀπεχαιρέτησαν τὸν Σωκράτην, ὡς λέγει ὁ Ξενοφῶν, κ' ἐγιναν ὁ μὲν Ἀλκιβιάδης, ὁ πλεον ἀκόλαστος τῶν δημοκρατικῶν, ὁ δὲ Κριτίας, ὁ βιαιότερος πλεονέκτης τῶν ὀλιγαρχικῶν, ἕως νὰ κατασταθῇ καὶ τύραννος τῆς πατρίδος του, ἕνας ἀπὸ τοὺς Τριάκοντα.

Ἡ ῥητορικὴ τοῦ Σωκράτους δὲν ὁμοίαζε τὴν ῥητορικὴν τῶν σοφιστῶν· καὶ τοῦτο ἐξηγεῖ ποῖαν ῥητορικὴν νοῖ ὁ Πλάτων, ὅταν περιπαίξῃ τὴν ῥητορικὴν, καὶ παραστῆναι τὸν διδάσκαλόν του καταφρονητὴν αὐτῆς. Πολὺ μέρος τοῦ Γοργίου εἶναι περίγελως τῆς ῥητορικῆς· καὶ ὁμοῦς ὁ πικρὸς αὐτῆς κατήγορος Πλάτων εἰς τὸν Γοργίαν μάλιστα ἐδειξεν ὅτι ἦτον αὐτὸς μέγας ῥήτωρ. Τῶν σοφιστῶν ἡ καθ' αὐτὸ φροντις ἦτο νὰ ἰδύνωσι τὴν ἰσοῖαν μὲ τὴν ἐναρμόνιον συμπλοκὴν τῶν λέξεων, ὀλίγον φρονεῖζοντες περὶ τῆς ἀξίας ἢ τῆς ἀπαξίας τῶν λεγομένων, καὶ ἡ μακρὰ ἐξίς τῆς τοιαύτης συμπλοκῆς τοὺς ἔκαμνον ἀληθεῖς Αὐτοσχεδιαστὰς, ὡς εἶναι σήμερον οἱ περίφημοι τῆς Ἰταλίας αὐτοσχεδιασταί. Καθὼς οὗτοι ἀπαγγέλλουν αὐτοσχεδίους μακρὰς ῥήσεις περὶ ὅτι τις ἔθελε τοὺς προβάλλειν, ἀπαράλλακτα καὶ οἱ

σορισται ἐθαλοῦσαν χωρὶς προπαρασκευῆν κάμμιαν περὶ πάσης ὑποθέσεως. Ὁ Γοργίας ἔκαυχᾶτο, ὅτι ἦτον ἔτοιμος ν' ἀποκριθῆ εἰς πᾶσαν ἐρώτησιν, κ' ἐπαπαρονεῖτο, ὅτι δὲν τὸν ἐρώτα κάνεις πλέον τίποτε νέον. 'Ουδεὶς μέ πω ἠρώτηκε καινὸν οὐδὲν πολλῶν ἐτῶν.' Ἡ τοιαύτη δύναμις ἐνομιζέτο ῥητορικὴ, καὶ ἐπλάνα τόσον ευκολώτερα τοὺς ἀπείρους, καὶ ἐξαιρέτως τοὺς νέους, ὅσον εἰς ἐκείνην τοῦ χρόνου τὴν περὶ οὐδὲν ἐν ἀπὸ τὰ πολλά τῆς πολιτείας νοσήματα ἦτο καὶ ἡ σπουδαρχία, τὴν ὁποίαν ἐβόηθαι ἡ δύναμις τοῦ λόγου, ἐπειδὴ ἔδιδε τὴν εἰσοδὸν εἰς τὰς ἐκκλησίας, ὅπου ἡ δημαγωγία ἐπρεπε νὰ ἔχη σύμμαχον πολλάκις τὴν αὐτοσχέδιον δημηγορίαν.

Ἐκαυχῶντο, τὸ χειρότερον, οἱ σορισται, ὅτι ἡ ῥητορικὴ τῶν εἶχε τόσην δύναμιν, ὥστε ν' ἀποδειχῆ τὸ συμφέρον ἀσύμφορον, τὸ δίκαιον ἀδίκον, τὴν ἀλήθειαν ψεῦδος, καὶ τὸ ψεῦδος ἀλήθειαν. Τοῦτο ὠνομάζετο 'τὸν ἦττω λόγον κρείττω ποιεῖν' ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ συνείδησις τοὺς ἔλεγεν, ὅτι τοιαύτη δύναμις εἶναι δύναμις κακοῦργων ἀνθρώπων, τὴν ἐπροσκόλλησαν καὶ ταύτην εἰς τὸν Σωκράτην, ὡς ἐτόλμησαν νὰ λέγωσι κατ' αὐτοῦ ὅτι ἔκαμνε τοὺς νέους ὑβριστὰς τῶν ἰδίων γονέων, φέροντες αὐτοὶ τοὺς νέους εἰς τόσην ὕβριν, ἀπαράλλακτα καθὼς σήμερον τὸ μάλιστα φθοροποιοῦν τῆς Βιαιαγγλικῆς διδασκαλίας τάγμα τῶν μοναχῶν σπουδάζει νὰ ἀποσπάσῃ τοὺς νέους ἀπὸ τὰ παραγγέλματα τῆς ἡθικῆς· καὶ ὁμως προσάπτει εἰς τοὺς φιλοσόφους, ὅσα κακὰ ἐτόλμησεν αὐτὸ κατὰ τῆς ἡθικῆς διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ, τοῦ ὁποῦ ἐσφετερίσθησαν καὶ τόνομα.

Ἡ ῥητορικὴ τοῦ Σωκράτους ὄχι μόνον δὲν εἶχεν, ὡς εἶπα, κάμμιαν ὁμοιότητα πρὸς τὴν ῥητορικὴν τῶν σοριστῶν, ἀλλ' οὐδὲ τὴν ἐδίδασκεν, ὡς τὴν ἐδίδασκαν ἐκεῖνοι. Οἱ σορισται εἶχαν σχολεῖα καὶ μαθητὰς, ἐκ τῶν ὁποίων ἐλάμβαναν ἀδροτάτους μισθοίς. Ὁ Σωκράτης οὔτε σχολεῖον ἦνοιξεν, οὔτε μαθητὰς ἐσυνάθροισεν· σχολεῖόν του ἐγένεν ἡ πόλις ὅλη, καὶ μαθηταὶ του ἦσαν ὅλοι οἱ πολῖται, τοὺς ὁποῦς, ἀντὶ νὰ λάβῃ παρ' αὐτῶν μισθόν, ἐσυμβούλευε νὰ μεταδίδωσι, καὶ αὐτοὶ ἀμίσθως, ὅ,τι καλὸν ἐδιδάσκοντο ἀπ' αὐτὸν, παραγγέλλων πρὸ Χριστοῦ, ὅ,τι ἐπαράγγελλον ὁ Χριστὸς εἰς τοὺς μαθητὰς του, 'Δωρεᾶν ἐλάβετε, δωρεᾶν δότε.'

Τοῦ Σωκράτους ἡ ῥητορικὴ ἦτον ἡ ἀληθινὴ ῥητορικὴ, ἦγον ἡ δύναμις νὰ πείθῃ τις τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὰ δίκαια μὲ λόγον θεμελιωμένον εἰς τῶν πραγμάτων τὴν ἀλήθειαν καὶ φύσιν, καὶ μαρτυροῦμενον ἀπ' αὐτὴν τὴν διάθεσιν τῆς ψυχῆς τοῦ λήγοντος. *Ἄν καὶ δὲν ἐμμεῖτο τὴν καλλιπέπειαν τῶν σοριστῶν, εἶχαν ὁμως οἱ λόγοι του ἐν ἄλλο εἶδος εὐφραδείας, ἥτις ἐπειθε πολλάκις ὅσους δὲν ἐφθασε νὰ φαρμακεύσῃ ἡ γελῶσα τῶν σοριστῶν καλλιπέπεια. *Ἄν ἀμφιβάλλῃ τις περὶ τούτου, ἀς παραβάλλῃ τοὺς λόγους τοῦ Σωκράτους, εἰς τὰ συγγράμματα τοῦ Ξενοφῶντος, μὲ τοὺς σωζομένους δύο λόγους τοῦ Γοργίου.

Παρὰ τὸ παράδειγμα τῆς ἀρετῆς τοῦ Σωκράτους, δύο πράγματα συνήργησαν ἀκόμη νὰ κάμνωσι πειθα-

νοὺς τοὺς λόγους του. Τὸ πρῶτον ἦτον, ἡ μέθοδος νὰ τοὺς σαφηνίζῃ μὲ παραδείγματα ἀπὸ τὰ φυσικὰ φαινόμενα, ἢ ἀπὸ τὰς τέχνας, γνωστὰ καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ὀλοτελ' ἀμαθεῖς, καὶ ἀπ' ὅλους ἀναντιρρήτως ἠμολογούμενα· μέθοδος θαυμαστὴ, τὴν ὁποίαν εἰς τὰς ἡμέρας μας ἐμιμήθη ὁ περίφημος Φραγκλῖνος. Ὁ Σωκράτης ἐλάμβανε τὰ παραδείγματα ποτὲ μὲν ἀπὸ τὴν γεωργίαν, ἄλλοτε δὲ ἀπὸ κάμμιαν τέχνην, οἶον τῶν σκυτοτόμων, τῶν τεκτόνων, τῶν χαλκῶν, τῶν αὐλητῶν, ἀκόμη καὶ τῶν μαγείρων. Καὶ ἐπειδὴ τὰ τοιαῦτα ἐπεισαν πολὺ πλέον παρὰ τὴν φλύαρον τῶν σοριστῶν ῥητορίαν, διὰ τοῦτο ἐγέναν καὶ αὐτὰ μὲ ἀπὸ τὰς κατὰ τὸ Σωκράτους κατηγορίας. Ὁ θρασύτατος Καλλικλῆς τὸν ὑβρίζει ἀναισχύντως, ὅτι εἶχε καθημέραν εἰς τὸ στόμα του ὀνόματα τεχνῶν καὶ τεχνιτῶν, τὰ ὅποια κατ' αὐτὸν δὲν ἦσαν ἄξια νὰ προφέρωνται ἀπ' ἀνθρώπους καλοῦς κάγαθούς. Τὰ αὐτὰ τὸν ἀνείδισαν φοβερίζοντες καὶ οἱ τύραννοι, ἀφοῦ τοῦ ἐδειξαν τὸν νόμον, κοινόν, κατὰ τὸ φαινόμενον, Νὰ μὴ διδάσκῃ κάνεις ῥητορικὴν, ἀλλὰ θεμέλιον ἀπ' αὐτοὺς ἐπίτηδες, διὰ μόνην τὴν ῥητορικὴν τοῦ Σωκράτους, τὴν ὁποίαν καὶ μόνην ἐφοβῶντο. Τὸ δεύτερον ἀπὸ τὰ ὀνομασθέντα δύο συνεργὰ τῆς πειθανότητος ἦτο καὶ τὸ ἄλας τῆς εἰρωνείας, τὴν ὁποίαν ὁ Σωκράτης ἐμεταχειρίζετο συχνά. Μὲ τὴν εἰρωνείαν ἐπολέμει τὴν οἴησιν ἐκείνων τῶν νέων, ὅσοι, χωρὶς νὰ ἐξεύρωσι τίποτε, ἐνόμιζαν ὅτι ἤξευραν πολλὰ, ἢ, διότι ἤκουσαν τὰς ῥητορίας τῶν σοριστῶν, ἐφαντάζοντο ὅτι ἦσαν ἀρκετοὶ νὰ ῥητορεύωσιν εἰς τὰς ἐκκλησίας, καὶ νὰ κυβερνᾶσι τὴν πατρίδα τῶν μὲ τὰς δημηγορίας. Παρατήρησε μὲ ποῖαν εἰρωνείαν ζητεῖ ν' ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὰ πολιτικὰ τὸν Γλαῦκωνα καὶ τὸν Εὐθύδημον, ἐπειδὴ ἐπρόβλεπε πόσον ἐμελλε νὰ βλάβῃ πλέον παρὰ νὰ ὠφελῆσῃ τὴν πατρίδα ἡ ἀπειρία τῶν. Παρατήρησε μὲ πόσην ἐξεναγίας σπουδῆν παρακινεῖ τὸν φρόνιμον Χαρμίδην εἰς τὰ πολιτικὰ, ὡς χρῆσι ἀπαράτητον εἰς τὴν πατρίδα, ὅταν ἔχη τις καὶ δύναμιν καὶ θῆλησιν νὰ τὴν ὠφελῆσῃ, ἐκ τῆς ὁποίας κοινῆς ὠφελείας, ἔλεγ' εἰς αὐτὸν, ὅτι εἶχε νὰ προσμένῃ καὶ τὴν ἰδίαν του ὠφέλειαν. 'Τούτων γὰρ καλῶς ἐχόντων, οὐ μόνον οἱ ἄλλοι πολῖται, ἀλλὰ καὶ οἱ σοὶ φίλοι καὶ αὐτὸς σὺ οὐκ ἐλάχιστα ὠφελήσῃ.'

*Ἄλλ' ὅπου μάλιστα ἐμεταχειρίζετο τὴν εἰρωνείαν, ἦσαν αἱ μετὰ τῶν σοριστῶν διαλέξεις του, ὄχι ἀπὸ μῖσος κατ' αὐτῶν· εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Σωκράτους δὲν εἴρηκε ποτὲ χώραν τὸ μῖσος· ἀλλὰ διότι βλέπων πόσον ἦτον ὀλέθριος ἡ διδασκαλία τῶν εἰς τὴν νεότητα, ἄλλο μέσον ν' ἀποσπάσῃ τοὺς νέους ἀπὸ τὰς παγίδας τῶν δὲν εἶχε παρὰ νὰ καταστήσῃ παντάπασι γελοῖους τοὺς ἐπαγγελλομένους τοίτους τῆς ῥητορικῆς καὶ (τὸ ἐπικινδυνώτερον) αὐτῆς τῆς ἀρετῆς διδασκάλους. Μὲ τὸ ἄλας τῆς εἰρωνείας ἀποκρίνεται εἰς τὸν σοριστὴν Ἰππίαν. Μὲ τὸ ἄλας τοῦτο πολεμεῖ τὸν Γοργίαν μετρίως, καὶ σφοδρότερα τὸν Πῶλον καὶ τὸν Καλλικλέα, διότι ἦτο καὶ φανερωτέρα καὶ πλέον ἐπικίνδυνος τῶν δύο τούτων ἢ περὶ τοῦ δικαίου καὶ ἀδίκου διδασκαλία.—ΚΟΡΑΗΣ.